

Presentació del llibre "Neus Català, memòria i lluita" d'Elisenda Belenguer Mercadé

Discurs d'Elisenda Belenguer Mercadé

Presentació del llibre "*Neus Català. Memòria i lluita*" d'Elisenda Belenguer Mercadé, editat per la Fundació Pere Ardiaca i l'editorial deBarris, a l'Ateneu Barcelonès, el dia 1 de març del 2007.

Bona tarda a totes i tots,

Bé, estic molt agraïda d'estar tan ben acompanyada en aquesta taula i sobretot de veure tantes cares conegudes i amigues.

Abans que res, voldria agrair especialment la presència dels fills de la Neus, la Margarita i el Lluís, que han viatjat expressament des de França i també la de la Sònia Marzo, vinguda des d'Argelers, des d'on cada any organitza els actes d'homenatge dedicats a la Retirada i a l'exili espanyol.

La veritat és que el dia que se'm va presentar la oportunitat d'escriure un llibre sobre la vida i lluita de la Neus Català, no sabia realment on em ficava. No només es tractava d'una dona que havia fet història, sinó que em vaig trobar davant d'una persona de 91 anys que continua el seu compromís polític, plena d'idees, preocupacions i molta feina encara per a fer. Això ha estat tot un condicionant, doncs es fa difícil mantenir-se al marge i no implicar-s'hi plenament. Ara, mirat en la distància i després de tota la feina feta, el més important per a mi ha estat trobar algú amb qui t'entens i amb qui hi ha complicitat: UNA BONA AMIGA.

Fa poc, llegia una petita ressenya sobre el llibre que avui presentem, escrit per la historiadora Isabel Segura, de qui he après moltíssim, que deia: "Construir memòria, memòria del que hem estat, de les dones que ens han precedit i amb les que convivim, és una eina de subsistència i una estratègia de supervivència". Això és el que m'emporto del saber fer d'aquesta gran lluitadora pagesa de la qui en podria parlar apassionadament durant hores i hores i de qui prenc la seva força i ferma ideològica com un referent per a seguir endavant.

El dia que me la van presentar, jo tremolava, tothom m'havia avisat de que tenia caràcter. Avui, després de tot, el que tinc molt clar és que se l'ha de conèixer. La impressió d'aquell primer dia però va ser molt dolça. Era una dia força feliç per a la Neus. L'Ajuntament de Premià de Dalt i la Fundació Pere Ardiaca havien organitzat conjuntament una visita-homenatge al poble de

Premià de Dalt que significava el seu retorn per primera vegada a la vil·la des d'aquell fatídic dia del mes de gener del 39, en que marxava camí de l'exili amb les 182 criatures refugiades de la Colònia Les Acàcies, on havia estat treballant d'infermera des de la tardor del 37. Va ser tota una experiència el poder compartir amb ella, i amb l'aleshores alcalde Sebastià Pujol i la Lali Ribera, secretària de l'alcaldia, entre altres persones, la visita descobriment de la Finca Tries de Bes, avui en dia, coneguda com a Finca Castelldaura i per aquelles coses de la vida, en mans de l'Opus Dei.

Després d'aquell dia, començaren les anades a Rubí, on viu la Neus, per a començar a entrevistar-la i anar-me aproximant poc a poc al personatge. Aquestes trobades van anar esdevenint quotidianes, i des d'aleshores hem compartit taules, converses, passejades, festes i vacances. La meva intenció era tractar amb ella tots els aspectes de la invisibilitat de la vida quotidiana que mai s'acostumen a explicar i recordo perfectament com un dia, amb el seu humor característic em va preguntar: tu ets una mica miniaturista, oi???, perquè vols saber masses coses!!.

Quan li vaig preguntar si li feia il·lusió que escrivissin la seva biografia em va dir: "Jo faig el que em demanen". I és clar jo en aquell moment, vaig sospirar i vaig pensar per dintre: "Gràcies Neus em treus un pes de sobre!".

És clar, encara érem unes perfectes desconegudes; jo patia perquè, penso que per molta ambició que puguem tenir els historiadors davant de la possibilitat de trobar-nos amb un personatge històric en carn i ossos, hem de ser prudents i en primer lloc, hem de respectar la intimitat de les persones. Bé, doncs, us he de dir que encara que lògicament al principi la nostra relació fos un pèl distant, he tingut sort ja que la Neus se m'ha mostrat generosa i transparent en tots moments.

De fet, aquesta bona predisposició per a explicar la seva experiència, amb la que s'hauran trobat totes aquelles persones que l'han entrevistada durant tots aquests anys, forma part, en primer lloc, de la seva reiteració i constància, a partir del seu testimoni, en voler recordar i homenatjar a totes les dones i homes que van fer front al feixisme i de manera especial a les seves companyes mortes als maleïts camps de la mort. Unes raons que com ja sabeu l'han portada recentment a acceptar i rebre premis força importants i que ella considera tot un reconeixement col·lectiu, com són la Creu de St. Jordi de la Generalitat de Catalunya, el passat 30 de novembre de 2005 i el premi organitzat pel diari El Periòdic i per Televisió de Catalunya de "Català de l'any 2006" del passat 2 de febrer d'aquest any, fet per votació popular. Uns motius que a més ella mateixa va deixar força clars el passat mes de juny en el discurs de presentació de la nova associació l'Amical de Ravensbrück, de la que n'és la presidenta: "Tot el que faig parteix del jurament que ens férem, en el moment de l'alliberament dels camps de la mort, totes les deportades i deportats, que mentre visquéssim, explicaríem tot el que havíem vist i sofert. Les raons són les mateixes que em van portar a defensar la República, a fer la

Resistència a França i a lluitar contra el feixisme: el meu amor per la pau, la llibertat, la tolerància i la justícia social”.

Suposo que en segon lloc, el que m’ha facilitat la feina ha estat l’empatia de la Neus vers el meu ofici, doncs ella va estar en el meu lloc, fa molts anys, quan va haver de fer d’historiadora i es va recórrer voluntàriament una bona part dels departaments francesos buscant el testimoni d’aquelles dones espanyoles que havien estat resistents, combatents i deportades durant la 2ª Guerra mundial. Algunes d’aquelles dones, com ella les descriu “les oblidades” dels oblidats, estaven ressentides per l’oblit d’alguns dels seus companys de lluita i la Neus va trobar algunes dificultats alhora d’entrevistar-les i fer-les parlar. El fruit d’aquesta feina, entre altres, va ser la publicació del seu llibre *De la Resistencia y la deportación. 50 testimonios de mujeres españolas*, del que se n’han fet varies edicions i del que vull anunciar que se’n farà una de nova per la diada de Sant Jordi. En aquest llibre la Neus ens explica el seu testimoni en primera persona i dona veu a totes aquelles dones i alguns homes a qui ella va poder entrevistar. Per tant, és a ella i a la majoria de deportats amb qui va fundar clandestinament l’any 1963 l’associació Amical de Mauthausen i altres camps, a qui s’ha de reconèixer l’inici de la recuperació de la memòria democràtica d’aquest país, essent encara aleshores uns temps difícils. De la mateixa manera que ella reconeix a la nostra estimada Montserrat Roig, com la mare dels deportats, amb el seu excel·lentíssim treball amb el llibre *Els catalans als camps nazis*.

I per suposat, en tercer lloc, crec que ha estat un altre punt a favor que la iniciativa d’aquest llibre s’impulsés des de la Fundació Pere Ardiaca, doncs allà hi continuen treballant alguns dels seus estimats camarades de partit i fou precisament en Pere Ardiaca, un dels màxims dirigents del PSUC qui l’any 1946, a Toulouse, la va convèncer després de passar-hi 7 hores de que la seva feina al partit havia de ser amb les dones. Doncs l’haver estat deportada i haver resistit davant la bèstia nazi, li donava molta autoritat moral. I així ho farà, la Neus militarà a la Unión de Mujeres antifascistas españolas i a la Unió de Dones de Catalunya als primers temps a França i ha participat en els moviments de dones fins els nostres dies. Actualment, valora moltíssim el consell d’aquell vell amic i camarada, doncs, en bona part, el fet d’haver treballat amb les dones, és el que l’ha curada.

Precisament, és la prioritat en recuperar la història de les dones, sovint silenciada i menysvalorada, juntament amb la història dels vençuts i la de les classes populars i treballadores la que ens va fer decidir des de la Fundació Pere Ardiaca a començar aquest projecte.

El llibre que avui presentem Neus Català, memòria i lluita està basat en el testimoni oral de la pròpia Neus. Volíem saber com ella explica i interpreta el que ha viscut, com ella entén i què pensa del moment històric actual i com creu que s’ha d’afrontar el futur i com ho han de fer les noves generacions.

La prioritat en oferir una obra divulgativa i adequada a tots els públics i la complexitat de les històries que la Neus pot testimoniar, van fer necessària la

incorporació de la periodista Eva Balart en les tasques de redacció, la qual cosa ha permès fer un bon treball en equip.

Com a historiadora em sento més o menys satisfeta. Aquest treball en equip em va permetre poder contrastar en bona part la memòria oral amb la història ja escrita i començar una recerca més profunda d'algunes etapes amb molts aspectes per descobrir.

Va ser tota una troballa la fotografia del pare de la Neus, en Baltasar Català treballant al sindicat agrícola del poble, que la Neus i jo vàrem descobrir aquest estiu als Guiamets, en una exposició sobre la memòria del poble. Constitueix la única fotografia que la Neus conserva de petita, doncs la guerra civil i l'exili, li ho van fer perdre tot. També ha estat important localitzar i recuperar la memòria de Cal Compte, la masia graciencina on la Neus va treballar d'infermera durant la seva breu etapa a Barcelona durant la guerra. Així com també la història de la ja anomenada Finca Can Tries de Bes "Les Acàcies" on la Neus exercí de cap sanitària d'una colònia de criatures refugiades provinents del centre i nord d'Espanya. Des d'aquí, vull felicitar a l'equip de producció dels Matins de TV3 i especialment a la Meritxell Recoder, qui preparant la gala del Premi "Català de l'any" finalment trobaren el document que contenia la llista dels nens i nenes que formaren part d'aquella colònia amb qui la Neus travessà la frontera en el moment de l'exili forçós. Ha estat també interessant establir contacte amb l'alcaldia de Darnius i localitzar i recuperar la memòria dels antics Grups escolars on la Neus improvisà un quiròfan per a curar als ferits que arribaven a la frontera. Alhora també agraeixo al personal dels arxius municipals de Saint Claude al Departament de Jura (a França) la troballa d'alguns documents històrics que corroboren el recorregut a l'exili realitzat per la Rosa Pallejà, la Rosanna Català i l'Avelina Sabaté, mare, neboda i cunyada de la Neus respectivament. Això certifica, com diu la Neus, que la seva família fou una de les primeres en poder reagrupar-se, després de la desfeta que va suposar l'exili.

Bé, en tot cas, ha estat un treball que ens aporta una visió cronològica i ordenada i que descobreix algunes etapes de la vida de la Neus poc explicades fins ara: *l'espai d'origen *la guerra civil i l'exili, *la Resistència, *la deportació *la militància a França *l'etapa més actual: la recuperació de la memòria. Bé, us desitjo que en gaudiu!!

Personalment, voldria agrair una cop més, a la Neus, la generositat i la transparència que m'ha mostrat en tot moment, i per descomptat els bons moments que hem gaudit. En segon lloc, el to divulgatiu, la claredat i el criteri de la feina de l'Eva Balart, que com a historiadora he necessitat. I com no, la confiança dipositada per part dels responsables de la Fundació Pere Ardiaca: el Quim Cornelles, el Manolo Moreno, el Luís Juberías i el Joan Lou, i el seu president, el Celestino Sánchez, i les seves injeccions d'energia positiva. Així com també, vull agrair la feina de la Mar Olivé pel que fa a les tasques de correcció lingüística i a la Carmina Olivé, el seu carinyo i suport. Tampoc puc oblidar l'ajuda i consells de la historiadora Isabel Segura, qui em va introduir en

aquest món de la recuperació de la memòria històrica de les dones. Així com les pautes i orientacions, del meu amic i historiador, José Manuel Rúa. També vull recordar el magnífic viatge que vam fer a Sarcelles, la residència de la Neus prop de París, amb el fotògraf Jordi Gratacós i la documentalista Roser Mercadé.

També han estat fantàstiques però incomplertes, per manca de temps, les converses amb la filla de la Neus, la Margarita, els amics de Móra d'Ebre, l'Àlex i l'Antònia, l'historiador Josep Benet, en Jordi Riera (president de l'associació Triangle blau), el cosins: el Josep i la Pepita dels Guiamets, l'historiador Eduard Pons Prades i l'escriptora Antonina Rodrigo, qui com molts d'altres, tenen molt a dir i aportar sobre la vida i personalitat de la Neus, com podrien ser també els seus estimats amics Carmen Arévalo i Juan González, Virginia i Sònia González, Miquel Horta, Joaquima Alemany, Llibert Tarragó, Gemma Peyri, Christine Lohbauer, la família Julià, en Francesc Rubio i la Rosa Mari dels Guiamets, entre molts altres.

Agrair especialment les fotografies de la Maria Prenafeta, de la Benita Moreno i la Maria Mira i la Maria Casas i la magnífica fotografia de portada de la fotògraf Pilar Aymerich.

Per suposat, sense l'Arnau, el meu company, els meus pares, família i amics, sense les seves paraules i consells, res de tot això no hagués estat possible.

Per últim, no puc deixar de citar una frase que la pròpia Neus m'ha repetit constantment: "Jo t'explico lo meu però el que jo vaig fer no és res, és només una part del que van fer milers de dones espanyoles".

Per això, crec que fer un llibre a la Neus Català és sens dubte, fer un homenatge a totes les dones que han lluitat per defensar la llibertat i la justícia.

Per aquesta raó, des d'aquí i per acabar, vull recordar a la Soledad Real, la "Sole", que ens va deixar fa molt pocs dies. Ella també va ser una gran lluitadora antifeixista però a diferència de la Neus, patí la repressió a l'interior, en passar 16 anys per diverses presons franquistes. Ella, com la Neus i moltes altres, es mereix que coneguem i aprenem del seu testimoni.

Moltes gràcies.

1 de març del 2007

Elisenda Belenguer, historiadora i biògrafa